

Komihana Hiwari ki te whakaoho i te Kawanatanga o nga mea e pa mai i runga i tana hoki a me te patai atu e kore ranei e tika kia matara nui mo te kokiri i Opunake. Hohoro tonu te ki kia hanga he Porakahauhe ki Opunake hei wahi huihuingu ki te mea ka hoki a Titokowaru i runga i tona kupu a ka hoki tu a whawhai; otira kahore rawa i whakaputaia mo tona hoki mai ki te Mania me whakaae me whakakore ranei.

E taimaha haere ana tenei kore o te whakaputa tikanga i ia ra i ia ra; inahoki e kaha ana te tono o nga kainoho e tutata ana ki Nu Paremeta ki te Kawanatanga ki tetahi ara mahi, ko te mahi o nga kainoho i Patea e mea ana kia pera rawa atu te mahi a kia whakaarohia a ratou mea. E tika ana te awangawanga o nga kainoho o Taranaki kia panaia atu a Titokowaru me nga tangata tutu e whai haere nei i a ia a puta ohore ana ki nga kainga me o ratou pu. E tika ana ano hoki te whakaaro o nga tangata o Patea kia kaua rawa enei tangata e tatu ki to ratou wahi ki te ahei ratou. Puta ana nga kupu kaha i te kainga ki Patea mo te korerorero ki nga Maori o te tahataha ki te Hauraro, ki te Tonga o te awa o Waingongoro, puta ana te taimaha o aua kupu kaha kia Hone Pihama me era atu o nga tangata kua piri mai kia tatou, no te mea na tatou ano ratou i whakanoho ki Oeo i te Hauraro a i Taiporohenui i te Tonga. Ka kite te Runanga Maori i te ahua pai haere o nga tikanga i muri iho o te whakaae a Te Whiti kia tahuri mai a ia hei hoa hanga ara ka tahuri ratou ki te mahi kia whakangawaritia nga tikanga taimaha; a i Maehe, 1871, ka whakaritea etahi atu kupu e taua Runanga Maori, whakakino mo nga tikanga e rua e whakataua ana ki te Takutai a i ki ratou ko enei tikanga hei whakahou i te whawhai. I te mutunga ka kitea iho e te Kawanatanga te hokihoki tonu ki enei tikanga katahi ka ata mahia i runga i te whakaaro nui. Ka tuhia e Te Kihipone tetahi kupu marama, kupu kaha a whakaputa ana i tona whakaaro, ahakoa nui te whakaaro o te Kawanatanga ki te rapu tikanga mana i mua, i te taha ki te Hauraro ki te Tonga o Waingongoro i runga i te ahua o nga mea kua mahia o mua ake nei ko te mea tino tika kia rapua he ara hou hei whakapumau i te rongomau; ki ana ia “i runga i te ahua rere ke o te tu o te Maori mo te whenua, o tatou, o tetahi ki tetahi te ahua whakawehi a Titokowaru te kore o te whakanoho tangata ki te whenua, i runga i te aro ki te whawhai, te ahua rere ke o te takiwa ki te Tonga o Waingongoro a era e nui te raru i runga i nga tono a te iwi o Taurua e mau herehere nei i Otakou, ko enei mea katoa he mea take raruraru a e kore e tika kia whakaarohia koretia a me tere te whakamutu i runga i te tikanga rongomau. Ko nga kupu a te Runanga Maori, ahakoa puta i runga i te kaha rawa, e whakaatu ana ki nga mea taimaha a ki te kore e mahia ki te puta oherere mai o te oranoa.” I whakaae a Te Huera ki nga whakaaro a Te Kihipone. Otira i whakaaro te Tumuaki o nga Minita e rere ke ana nga tikanga o nga kainga e rua (o Nu Paremeta o Patea) kua nui te take mo te whakaputa i nga kupu taimaha ki te kainga kua panaia nei ona kainoho Pakeha, a heoi ano te tikanga e hoki ai ratou ki te noho ano i o ratou kainga, a koia tenei ko nga Maori kaua e tukua kia hoki ki reira, kia noho nui ra ano te Pakeha hei oranga mo ratou, a ki te whakamahia nga kupu a te Runanga Maori ko tera hei whakahoki mai ia Titokowaru a hei kona ka puta he whakaaro ki te Tonga o Waingongoro, a ko tona tatutanga hei whakahou i te whawhai. Ka tohe tonu nga kainoho o Patea ki te pitihana kia kaua e rere te tikanga; a ka tono ratou kia tahuri ki te whakamutu “i te mahi tuhi e mahia mai ana e nga Pakeha o Nu Paremeta” e kaha nei to ratou mahi kia whakahokia mai te hunga whawhai, a ki te whai kupu atu kia ratou era pea ratou e whakahokia ki o ratou kainga.

III. TE HOKINGA O TE HUNGA WHAWHAI O NGATIRUANUI.

I te wa e whakawerewere ana te ngakau o te Kawanatanga i runga i nga tikanga maha a i nga akoranga tautohetohe ata hoki ana nga hapu kua mau i runga i te kupu kore. Tae ki te mutunga o Maehe, 1871, kua hoki mai a kokiri ratou ko etahi o ona tangata ki Omuturangi i runga i te haere tahae. Whakamatauria ana te whakahoki ia ratou, he mea ka kaha, he mea ka kore; kei te mau tonu te ki ka hoatu te 1,000 pauna mo te hopu o Titokowaru a haere ana nga waranatia ki te ngaherehere ki te whakamatau hopu i a ia, kahore i roa ka kiia kia mutu tenei mahi. I Akuhata ki muri mai ka haere mai tetahi ope a Titokowaru ki Kaupukunui, a ka timata te tua i te ngaherehere; hei kona ka puta te kupu o te Tari Maori “Ka nui te pai o nga whakaaro o nga tangata whai i muri o Titokowaru kua tahuri hoki ki te mahi i nga mahi o te rongomau.” I Oketopa ka mauria mai e Hone Pihama te rongo korero kua puta te tikanga a Titokowaru ratou ko nga tangata whai i a ia kia whakarerea te whenua a Ngatimaru a kia hoki ki te Mania o Waimate noho ai. I te timatanga o Nowema i te whakaoho a te Komihana Hiwari kei te ahua kino haere nga mahi, ka oho te Kawanatanga a ka tonoa atu kia whakaputaina mai tona whakaaro. Ka whakahokia mai e ia ko te hoki o nga Maori ka hoki tonu, na ki te whakaaetia e te Kawanatanga me ata whakariterite kia ratou kia noho ratou ki te Poraka kotahi, ko te mea pai tenei ki tona whakaaro inahoki i te mahi kai ratou i te wahi takutaha wahi mamao atu tetahi i tetahi i runga i te Mania a era e pakeke ratou ki te ata kiia kia haere ratou i aua mahinga.

I taua takiwa kua karangatia e Titokowaru tetahi hui nui i te whenua o Ngatimaru kia korero mo te tikanga o tona hoki. Ko tona tikanga he tono ia Ngatiawa kia hoki ki te arahi i a ia; kahore a ia i wareware ki te paopao he waka nui e rima, kua taraia e ia ma ratou kahore ratou i whakarongo ki tona karanga; engari whakakore ana ratou i tona hokinga i mua i tona whai tikanga ki te Kawanatanga, hei kona ka tawaia ratou e ia mo to ratou ahua mataotao a kahore a ia i whakaae ki te ki atu era a ia e noho.

I te mutunga tonu o te Hui ka haere mai te nuinga o nga taitamariki a Titokowaru mahue atu a ia me etahi kaumatua torutoru nei; a tere tonu to ratou haere ki Oeo, a nui ana te oho anga tangata o reira i to ratou putanga ohore ki reira i te Kirihimete o te tau 1871. Kahore i ata mahue te whenua o Ngatimaru, ka puta mai a Ngatimaru, kahore nei ratou i puta mai o muri mai ano o te whawhai ki Waitara i te tau 1860, a ka whakauru ano ki raro ki te maru o te Kuini, i runga i to ratou ki no te mea kua tata te haere o Titokowaru kua whakaae ratou ki te mea ka tahuri mai ano a ia ki te whawhai, e kore rawa ratou e pa atu ki a ia.

Ehara i te mea na tana ki anake mo te hoki i rapu rapu nui ai nga whakaaro o nga Minita mo te whenua ki te Hauraro o Waingongoro. Tera ano tetahi whakaaro hou mo te Tonga hei whakataimaha i o ratou ngakau a koia tenei ko te tono kaha kia tukua a Taurua me nga herehere e mau nei i Otakou